

[news1.co.il](https://www.news1.co.il)

עד כמה אנו מחויבים לאמת האובייקטיבית

רשויות

17-23 minutes

אין לנו אפשרות בתור אנשים פיזיים-מוגבלים לדעת את האמת המלאה, אבל נוכל לשאוף להגיע כמה שיותר קרוב אליה

בחורף הפולני הקר של שנת 1942, מרדכי (מיכאל) פוכלבניק הוכרח, יחד עם יהודים נוספים, להוציא גופות של נרצחים יהודים וצוענים ממשאיות גז לתוך קבר המוני. במשאית השלישית שהגיעה באותו היום, הוא גילה את גופת אשתו ושני ילדיו הקטנים (בן 7 ובת 4), שנזרקו מתוך הרכב. מרדכי רצה למות, הוא נשכב לצד אשתו וחיכה לירייה של איש האס-אס שתסיים את חייו, אבל זה הכריח אותו, בעזרת הצלפות בשוט, לקום ולהמשיך לעבוד¹. היה זה במחנה הריכוז חלמנו, שממנו הצליח פוכלבניק לברוח בפעולה נועזת. כשמרדכי הצליח לבסוף לחזור לכפרו וניסה להעיד את אשר אירע לו בפני המועצה היהודית, בהתחלה חבריה סירבו להאמין לדבריו, ואף איימו כי יסגירו אותו לידי הגסטפו².

יאן קרסקי (קוזיילבסקי) ניחן בזיכרון יוצר דופן, ששימש אותו באיסוף מודיעין עבור המחתרת הפולנית. בקשתם של מנהיגים יהודיים ליידע את העולם על מה שמתחולל ליהדות פולין נגעה לליבו והוא התגנב בשנת 1942 לגטו ורשה, תוך סיכון חייו (לאחר המלחמה הוכר כחסידי אומות עולם וקיבל אזרחות כבוד של מדינת ישראל)³. בנובמבר 1942 נמלט לבריטניה ואחר כך לארה"ב ונפגש עם מנהיגים רבים כולל נשיא ארה"ב רוזוולט, וסיפר להם את עדותו באשר למה שעובר על יהדות פולין⁴. על-אף עדותו המדויקת לפרטיה ודרכו הארוכה שעשה, רבים לא רצו להאמין גם לו, חשבו שעדותו מוגזמת או פשוט העדיפו להישאר אדישים. תגובתו של פליקס פרנקפורטר, שופט יהודי בבית המשפט העליון

האמריקני, לאחר ששמע מפי קרסקי את עדותו, ממחישה את הקושי האנושי להכיר באמת: "לא אמרתי שאדם צעיר זה משקר. אמרתי שאני לא מסוגל להאמין לו"⁵.

כל אדם צריך לשאול את עצמו: עד כמה ערך האמת האובייקטיבית נמצא בסדר עדיפות גבוה אצלי? עד כמה אני מחויב לשאוף לאמת? וכמה אני מוכן להסתכן ולסבול בשביל לקיים ערך זה?

הגדרה של המושג 'אמת', הוא נושא שממלא ספרים רבים ואין במאמר זה המקום להיכנס לעומקו של עניין חשוב זה. במאמר זה, כשאני מתייחס ל'אמת האובייקטיבית', אני מתייחס לאמת שתואמת את העבודות כפי שהן, ללא תרגום או אינטרפרטציה אנושית סובייקטיבית. ככל שדעה תתבסס על מידע שתואם את המציאות האובייקטיבית, הדעה תהיה קרובה יותר לאמת האובייקטיבית. אפשר להיעזר בהגדרה של פופר, שמידע הוא קביל כשהוא ודאי מספיק לצרכים פרקטיים, כלומר קרוב מספיק למציאות האובייקטיבית⁶.

אין לנו אפשרות בתור אנשים פיזיים-מוגבלים לדעת את האמת המלאה, אבל נוכל לשאוף להגיע כמה שיותר קרוב אליה. ככל שמדובר על מקרה\נושא יותר מורכב, שמעורבים בו יותר פרטים לא ידועים או לא ברורים, שיקול דעת, מחשבות ורגשות, כך יהיה קשה יותר להגיע להסכמה מה היא האמת האובייקטיבית לגביו. אנחנו לא מושלמים וכולנו טועים, ואי אפשר לצפות להשיג את האמת האובייקטיבית בנושאים רבים (אם בכלל), לכן המדד המוסרי-ערכי של אדם בקיום ובהקדשת ערך האמת הוא: השאיפה הכנה, המאמץ והרצון להגיע לאמת המוחלטת, גם אם אמת זו נוגדת אמונות קיימות וגורמת אי-נעימות, סבל קוגניטיבי-פסיכולוגי, וגם אם אמת זו מנוגדת לחלוטין לאינטרסים הסובייקטיביים והאגואיסטיים של האינדיבידואל.

כלומר, השאיפה, המאמץ והרצון הכנה - האמיתי להגיע לאמת לאמיתה - האמת האובייקטיבית והמוחלטת. שאיפה זו נחשבת כחלק מערכו של אדם, מערכיו ומרמת המחויבות של האדם לאמת. אנו צריכים להיות מחויבים לאמת האובייקטיבית במידה כזאת שגם אם לדוגמה נעבוד חיים שלמים על תאוריה

מסוימת, ופתאום נגלה מידע חדש שעלול להפריך אותה, לא נברח ולא נתחמק, אלא נתמודד עם הכאב והקושי של הפרכת עבודת חיינו, בשביל האידאל של האמת.

חקר האמת

מדוע עלינו להיות מחויבים לאמת האובייקטיבית ומה החשיבות של זה? גם נושא זה הוא עמוק ורחב, אגע כאן רק בקצה קצהו. התהליכים הבסיסיים והחשובים ביותר בחיים, כמו תהליך שכפול הדי-אן-איי, מכילים בתוכם מנגנוני [או קוד] בדיקה ותיקון טעויות עצמי [Self-correcting code]. קוד דומה שכזה גם התגלה במשוואות של 'סופר-סימטריה' קוונטית⁷. תהליך בדיקת השגיאות הוא הכרחי במערכות רבות ומגוונות. גם במהלך דרכינו בחיינו, על שלל דעותינו ובחירותינו, אנו צריכים שיהיה לנו מנגנון עצמי - תהליך שיוכל לגלות אם אנחנו נעים בכיוון הלא נכון או הלא אופטימלי. תהליך עיבוד הידע שלנו (סובייקטיבי ואובייקטיבי), עובד בשיטה של בחינה וביטול [הפרכה] של טעויות⁸. ככל שאנחנו כנים יותר ומחויבים לאמת האובייקטיבית יותר, כך תהליך בדיקת הטעויות יהיה יעיל יותר. אם לא נדע להיות פתוחים למידע חדש ואם לא נדע לחקור ולנתח מידע בצורה יותר אובייקטיבית, נחזור על אותם הטעויות (הפרטיות-אישיות, וגם ההיסטוריות-קולקטיביות). במקרים רבים, חזרה על אותם הטעויות, העצמה ושכפול שגיאות, יכולים להוביל לתוצאות קטסטרופליות.

כאשר אנו מחויבים לחקר האמת ופתוחים לקבל מידע, גם אם הוא לא נוח או סותר דעות קיימות שלנו, אנו יכולים ללמוד דברים חדשים ואנו מאפשרים לעצמנו לממש אתהיכלה

[פוטנציאל] שלנו בצורה מלאה יותר. באמנויות לחימה יש מושג שמקורו מתורת הזן היפנית, שנקרא 'חשיבה התחלתית', 'חשיבה של מתחילים'-[beginner's mind]⁹. הכוונה היא לשמור על מידה של צניעות ולהיות פתוחים ללמוד דברים חדשים; גם אם אדם מתאמן שנים רבות באמנות לחימה מסוימת, לא להתבייש ללבוש מחדש חגורה לבנה וללמוד ממורה אחר או משיטה אחרת. הפתיחות המחשבתית הזאת מאפשרת לאדם מכל 'מעמד', מכל דרגה ומכל גיל, לתקן או

למחוק מידע מוטעה או לא רלוונטי, להתפתח ולספוג מידע חדש. בתרבות שבה מי שצועק חזק יותר "אני! אני!.." מקבל יותר 'לייקים', כדאי לעורר ולהאיר מחדש את ערך הענווה.

יתכן שהמכשול הגדול ביותר לשאיפה לאמת המוחלטת הוא מכשול פסיכולוגי-רגשי. יש לאנשים נטייה להרגיש שדעותיהם המשמעותיות קשורות קשר ישיר לזהות העצמית שלהם (האגו). לכן, כאשר הם נתקלים במידע שנוגד את הדעות שלהם, הם ממהרים לדחות אותו ולהילחם על שלמות דעותיהם כאילו הם נלחמים על השלמות העצמית שלהם. רצוי להשתחרר מתחושה זו ולזכור שאנו הרבה יותר מאשר דעותינו, וייחודינו עדיין ישמר גם אם נשנה את דעותינו. סיבה נוספת לסגירות שלנו, לפחד ולהימנעות מראיית רמזים שנוגדים את דעותינו, היא התחושה הפסיכולוגית הקשה שקורת כאשר אנחנו מודים שטעינו. כאשר אנו מודים בטעות, זה נחשב באופן מסוים ככישלון. כלומר אם נרשה לתודעתנו לקבל פיסת מידע שנוגדת את אמונתנו, אנו עלולים למצוא את עצמנו משנים את הדעה הזאת ובכך בעצם מודים שטעינו או שנכשלנו בראיית המציאות.

ככל שהנושא קרוב יותר לחיינו וליבנו וככל שהשקענו יותר מאמצים וזמן בבניית דעה בנושא, כך ה'סכנה' לתחושת הערך העצמי שלנו תורגש כיותר גדולה וחמורה (ונחוש בדיסוננס קוגניטיבי)¹⁰. פעמים רבות אנו מתגוננים מהתחושה הלא נעימה שמביא מידע זה

[על-ידי שימוש ב'גימנסטיקה לוגית' אשר כוללת הטיות וכשלים לוגיים שונים (איש קש, אד-הומינם וכו')]¹¹, או מתעלמים ובורחים ממידע זה (על-ידי הדחקה ומנגנוני הגנה פסיכולוגיים נוספים)¹², בלי להיות מודעים בכלל מדוע אנו עושים זאת. אפשר לאמר ש'מערכת החיסון המנטלית' שלנו מופעלת כנגד כל וירוס רעיוני שיכול לערער את דעתנו הנוכחית ובכך ליצור דיסוננס קוגניטיבי (שמערער את ה'האיזון ההרמוני הפנימי' equilibrium). התגובה הראשונית שלנו היא של הגנה - תגובה כמעט אינסטינקטיבית והישרדותית, אבל אנחנו יצורים תבוניים ועלינו לזהות ולהיות מודעים לתגובה שלנו, ואחריה לעצור ולהתמודד עם המידע החדש בצורה כנה ואובייקטיבית.

מעבר לכך, הודעה בטעות או בכישלון יכולה להוריד את ערכינו בעיני עצמנו

ובעיני חברנו - החברה והקבוצה שבה אנו חיים. יש לכך השלכות מאוד קשות אשר גם קשורות לכיצד אחרים מקבלים אותנו וליכולת שלנו לשרוד. מכיוון שאנחנו בעל חיים חברתי מאוד ורובנו תלויים אחד בשני בהרבה דברים, ובמקרים רבים עצם הישרדותנו וחיינו תלויים בעזרה ובשיתוף פעולה עם אחרים, איך שאנו נתפסים על-ידי האחר הוא בעל חשיבות הישרדותית ופסיכולוגית. הבסיס החברתי שלנו הוא מקור לתופעות רבות הקשורות לתפיסת המציאות ולהתנהגות.

אינטרסים אישיים

אחת מהתופעות האלו היא 'חשיבה קבוצתית'¹³, שבה חברי הקבוצה מתיישרים לפי הדעות המקובלות בקבוצה שלה הם מרגשים שייכים. חברי הקבוצה עוברים התניות (בדומה להתניות פבלוביות) ו'מתוכננים' לדפוס חשיבה מסוימים, על-ידי היזונים חוזרים (פידבקים) חיוביים ושלייליים. ה'תכנות' יכול להיווצר ולהתפתח ללא יד מכוונת, בדומה לאבולוציה, או שהתכנות וההתניות יכולים להיות מנותבים על-ידי האנשים הדומיננטיים של הקבוצה או על-ידי ה"מושכים בחוטים" מאחורי הקלעים. תופעה זו של חשיבה קבוצתית היא מכשול לחקר האמת בגלל המקובעות שבה - הנטייה לחזור על דפוס מחשבה ולבטל מידע ורעיונות שמנוגדים להם, בגלל הריחוק מחשיבה ביקורתית עצמאית, ובגלל שהדעות של הקבוצה פעמים רבות מכוונות על-ידי בעלי השליטה והכח (ה"רועים"), אשר מכוונים את הקבוצה ("העדר") לפי האינטרסים האישיים שלהם.

אפשר לראות דוגמה לחשיבה קבוצתית מנוגדת, בין קבוצת האנשים שנוטה להאמין לתאוריות מוסכמות ו"נורמליות" שמובאות על-ידי אנשי "סמכות", לבין אנשים אנטי-ממסדיים שנוטים להאמין לתאוריות "קונספירציה". מה שפעמים רבות קורה הוא שהאנשים שנוטים לקבל תאוריות מהזרם המרכזי, יקבלו בקלות רבה יותר גם מניפולציות ושקרים מהזרם המרכזי וממקורות הסמכות, ואילו האנשים שמתנגדים לסמכות יקבלו ביתר קלות תאוריות מופרכות שאין לגביהן ראיות מוצקות, אם תאוריות כאלו נתפסות כמנוגדות ל"נורמה" וכאנטי ממסדיות.

יתר על כן, מי שמתבטא בצורה שלא תואמת את הנרטיב של הקבוצה ימצא את עצמו מותקף פעמים רבות (אד-הומינם) ופעמים אחרות מושלח החוצה מהקבוצה. צריך להיות מקום ל"קוד מתקן", לניואנסים, לגוונים אפורים ולראייה רחבה יותר. כל קבוצה, כל אדם צריך לשאוף לאיזון, לא ליפול לדפוסי חשיבה קבוצתיים ולבחון כל תאוריה בפני עצמה בצורה כמה שיותר אובייקטיבית.

כאשר אנחנו מאמצים דפוס חשיבה או דעה בנושא מסוים, יש לנו נטייה לקבל בקלות פיסות מידע שתואמות את הדעה הזאת (הטיית אישור-confirmation bias)¹⁴, ולבטל פיסות מידע שנוגדות את הדעה. לדוגמה, אדם שמאוד מאמין לקבוצה פוליטית מסוימת ייהנה לקרוא ולשמע עוד מידע שמאשש את דעותיו אבל יתרגז וימהר לבטל מידע מנוגד לזה. תופעה זו, אשר גורמת לעיוורון מסוים לאמת המוחלטת, מתגברת בעידן של המדיה ההמונית והרשתות החברתיות [כגון פייסבוק] שבכוונה מתוכננות להביא עוד מאותו התוכן שאדם הראה שהוא מעוניין ונהנה ממנו, ובכך יוצרות בועות סינון¹⁵¹⁶ יחידניות וקבוצתיות. תופעת 'בועות הסינון' מגבירה מאוד את החשיבה הסובייקטיבית והקבוצתית, מגבירה את הנטייה לקיצוניות, ומרחיקה אנשים מראיית התמונה הרחבה - מהאמת האובייקטיבית והמוחלטת.

ראינו שמסיבות פסיכולוגיות וחברתיות, התמודדות עם מידע מסוים גורם לנו קושי וכאב. דרך נפוצה להתמודדות עם הקושי (עם הדיסוננס הקוגניטיבי), היא לשקר לעצמנו ולאחרים. האם זאת דרך חיובית ויעילה שכדאי לאמץ? לא, זאת תהיה הדרך הקלה בטווח הקצר אבל אין זה פתרון אמיתי, מכיוון שהשקר מתפשט בדומה לוורוס, ושקר קטן מוביל לעוד ועוד שקרים, וכך עם הזמן אנחנו חיים באשליה גדולה יותר, ואין אנו באמת מכירים את עצמנו, את האחרים ואת המציאות. כמו-כן, אנשים אחרים לא באמת מכירים אותנו: השקר, בדומה לוורוס, יוצר ריחוק בין אישי- 'ריחוק חברתי'. בנוסף, ישנו יתרון פרקטי- הישרדותי בשאיפה לאמת - ראייה בהירה של המציאות ושל עצמנו בתוכה, במקרים רבים יכולה להיות ההבדל בין חיים ומוות. מעבר לסיבות הפרקטיות והלוגיות לחשיבות אמירת האמת והשאיפה לדעת את האמת, ישנה סיבה מוסרית-אידאולוגית: האמת היא אחת מיסודות היקום-הבריאה, ולפי דתות ואמונות שונות האמת היא מרכיב נצחי אשר מקשר בין הנשגב-המטאפיזי לבין

היקום שבו אנו חיים. אז מה כן אפשר לעשות בשביל להתגבר על המכשולים הפסיכולוגיים למען חקר וידיעת האמת? קודם כל להפחית את גודלו וחשיבותו של האגו.

עלינו להבין שהביולוגיה, הפיזיולוגיה והפסיכולוגיה האישית שנולדנו איתה השפיעה על תפיסת עולמנו, ויכולנו להיוולד עם נתונים אחרים, מה שהיה מביא אותנו לחשוב בצורה אחרת. יותר מזה, הסביבה (קשיים סביבתיים, חינוך, תרבות, וכו') שבה גדלנו השפיעה ועיצבה אותנו, והביאה אותנו להאמין במה שאנו מאמינים. אנחנו בתור יצורים חיים, גדולים יותר מסכום חלקינו, מדעותינו ואמונותינו. הגוף של כולנו בסופו של דבר יתחיל להתפרק ונאבד הרבה מיכולותינו. אבל גם אם נאבד את יכולת החשיבה הלוגית שלנו, את דעתנו ודעותינו, או אפילו את הזיכרון שלנו, הדבר הראשוני שבתוכנו- הרצון\ הנשמה\ הצלם, יישאר.

קוביות החיים

כדי להבין בצורה יותר עמוקה שכולנו בנויים מדבר ראשוני, ושהאמונות והדעות שלנו יחסיות ומשתנות, כדאי לעשות תרגיל דמיון פשוט. אם הקורא הוא לדוגמה אדם 'חילוני', ידמיין שהוא נולד למשפחה חרדית. לפי הסטטיסטיקה, סביר להניח שהיה נשאר חרדי ושרוב מערכת האמונות והדעות שלו הייתה שונה מאוד מאשר היא עכשיו. וההפך לגבי קורא שהוא חרדי, וכן לגבי קבוצות יחוס אחרות. כלומר, רוב הדעות והאמונות שלנו, שאנו מרגישים שהן כל כך חשובות וחלק בלתי נפרד ממי שאנחנו, נוצרו מכורך הנסיבות ויכלו להיות שונות לגמרי, אם "קוביות החיים" היו מראות מספרים קצת שונים.

האם אם כך, יש לשפוט כל כך לחומרה דעות של אנשים שנולדו בסביבה אחרת, והאם יש להחשיב את הדעות והאמונות הקיימות שלנו כרגע, בביטחון כה רב כאמונות ודעות "נכונות"? ככל שנרבה לדמיין איך נקודת המבט שלנו הייתה משתנה אם היינו במקומו של אדם אחר (אם היינו נולדים עם הנתונים הפיזיולוגיים-פסיכולוגיים שלושלה, נולדים במשפחה ובסביבה שלושלה, ואם היינו עוברים את החוויות שהוא\היא עברו) כך נוכל להגיע לראייה רחבה,

מאוזנת ואובייקטיבית יותר. בעזרת התרגיל הזה אפשר להתקרב לתודעה ולהבנה שכולנו נוצרנו מאותו מקור או 'צלם', ושאפילו שכל אחד מאתנו הוא מיוחד במינו, בבסיס כולנו בסופו של דב-אחד.

שנית - עלינו לזכור שטעות אין משמעותה בהכרח כישלון. אם הדעה הקודמת שלנו הייתה מבוססת על ידע שהיה קיים באותו הזמן ואם היא נבנתה בצורה רצינית וכנה, אין שום כישלון בזה שכשאר מגיע מידע חדש או כאשר נודע לנו שהמידע הקודם לא היה אמין או מלא, נבחן מחדש את הדעה. אם אחרי הבחינה מחדש נשנה את דעתנו ונודה שטעינו לגבי הדעה הקודמת, זהו ניצחון גדול, כי בניגוד לאחרים, שהאגו שלהם, הנוחות והפחד מפני הדיסוננס הקוגניטיבי מנעו מהם לבחון את המציאות בצורה אובייקטיבית, אנחנו הצלחנו להתגבר על החולשות האנושיות שלנו, התעלינו ובחרנו באמת.

אם אנחנו רציניים וכנים בתהליך הזה, אין סיבה שאנשים אחרים ילעגו לנו כאשר אנו נאמר ששינינו את דעתנו. מי שלועג, כנראה עושה זאת מטיפשות\בורות או מאינטרס פסיכולוגי של הרגשת עליונות עלינו (ראו את התאוריה הפסיכולוגית של אדלר)¹⁸.

ברצוני לסייג מעט את דברי. יהיה זה כמובן לא יעיל אם נסתובב בחוסר ביטחון מוחלט ונטיל ספק תמידי בכל מה שאנו יודעים. צריך למצוא את האיזון בין האמונה שלנו לבין הספק, ואפשר אפילו לקבוע לעצמנו "עיתים לבחינה של אמונות\רעיונות", כמו שמומלץ גם לעשות לגבי בחינה של מסלולנו בחיים. כמו-כן, גם אם קיבלנו מידע חדש שערער או ביטל דעה או תאוריה שלנו לגבי תופעה מסוימת, אנחנו לא חייבים לאמץ מיד הסבר חלופי. נכיר (ונודה) בעובדה שאנחנו לא יודעים את ההסבר לגבי התופעה ונמשיך לחפש אחר האמת. הדבר הבסיסי שאנחנו צריכים לעשות זה להשתמש בחשיבה ביקורתית, לבחון דעות ואמונות שונות שאימצנו ולשאול את עצמנו:

האם אני מאמין בזה בגלל שזה נוח לי ונעים לי

[עוזר לי פסיכולוגית]?

האם אני מאמין בזה בגלל שזה חלק מדפוס חשיבה מסוים שלי?

האם אני מאמין בזה משום שאני רואה את עצמי כחלק מקבוצה מסוימת וזאת

הדעה המקובלת בקבוצה?

האם הביטחון שיש לי לגבי הדעה\הרעיון\התאוריה הזאת הוא מוצדק:

האם בדקתי ברצינות ובאובייקטיביות דעות מנוגדות? ו-

האם ניסיתי להפריך את הדעה שאני מחזיק בה?

ממלא הוראות

המצב העכשווי העולמי הוא דוגמה למאבק על האמת. ישנם הרבה גורמים אינטרסנטים שונים אשר מפצים דיסאינפורמציה ופרופגנדה, ובנוסף ישנם אנשים יותר תמימים אשר נפלו קורבן ואינם מודעים לכך שהם עצמם מפצים מידע שגוי. אני מתאר לעצמי שבנושא הבריאותי החשוב הזה [שקשור להיבטים יותר רחבים מחיינו (פוליטי, כלכלי, מדיני, ערכי)], ישנם אנשים רבים במקומות מפתח שונים אשר הבינו את המניפולציה והשקרים שמופצים בעולם אבל נמנעים מלהודות בכך. חלק מהם לא מודים בגלל אגו מנופח [הם אינם רוצים או מוכנים לשנות את דעתם ולהודות בטעות], ורבים אחרים לא מודים בגלל פחד לפרנסתם, לשמם [היחס של החברה אליהם] ולקריירה שלהם. דאגה לפרנסה ולקריירה הן דאגות לגיטימיות, אך מבחינה מוסרית, ובמיוחד בהתחשב בחשיבות העניין ושחיי אדם מוטלים על הכף, התירוץ של דאגה לפרנסה אינו יכול להתקבל, כמו גם התירוץ של 'אני רק ממלא הוראות'-או פקודות.

דאגה למקום העבודה ואמביציות קרייריסטיות הן סיבות ותירוצים

[רציונליזציה] להרבה דברים לא מוסריים שאנשים מרשים לעצמם לעשות. חיבור זה נפתח בתיאור עדויות של אנשים חפים מפשע שאולצו לעבור זוועות ועינויים. העינויים, הפשעים והרצח בוצעו על-ידי אנשים שגדלו וחונכו במדינה 'מודרנית', בעלת תרבות עשירה וארוכת שנים. חשוב לציין שבמקרים דומים, הדאגה לקריירה הייתה אחת הסיבות לכך ש'אנשים רגילים'-[כגון הגרמנים שגויסו ככוח עזר משטרתי], מילאו פקודות ולא סירבו לבצע רצח של גברים, נשים וטף יהודיים חפים מפשע בזמן השואה.

יש לקוות שלפחות חלק מהאנשים שעד עכשיו הסתתרו ונמנעו מלהביע את אמונתם והבנתם החדשה, ימצאו את האומץ, העוצמה והאמונה בחשיבות

האמת, יאמרו את דעתם וילחמו למען האמת ולמען עתיד האנושות. בנוסף, יש לקוות שזכויותינו ושחופש הביטוי שלנו לא יפגעו- שכן ריבוי דעות ופתיחות הכרחיים לחקר ולהכרת האמת. ללא חופש אין אמת, ללא אמת לא יהיה חופש, ללא אמת וחופש לא יהיה צדק, וללא צדק לא יהיה שלום - לא בינינו, ולא בין הקבוצות השונות בעולמנו. חשוב לזכור את דבריהם של אנשים חכמים וגדולים מהעבר כדוגמת סולז'ניצין ופרנקל, שהדגישו והבהירו לנו שהנטייה של האדם לקבל ולאמץ שקרים

[ללא חשיבה ביקורתית ובדיקה מעמיקה] מזינה את היכולת של דיקטטורים [ודמויות כוחניות אחרות] להרוס את החברה ואת המדינה.

אם תיקחו אתכם משהו אחד מהחיבור הזה, אני מקווה שזה יהיה: תאהבו את האמת המוחלטת ותהיו מוכנים לבחון מחדש את הרעיונות והאמונות שלכם כשאתם מקבלים מידע חדש או שונה, גם אם זה לא נעים ולא נוח, כי האמת האובייקטיבית חשובה יותר מתחושת הנוחות הזמנית שלנו ומהצרכים האגואיסטים שלנו, וכי במעשה הזה אנחנו בונים עולם טוב יותר ואמיתי יותר.